

die sich einem bestimmten Gewerbe oder der Landwirtschaft zuwandten.

In Böhmen wurde die Anzahl der sogenannten „berechtigten Familienstellen“ auf 8600 festgesetzt. Judenfamilien sollten sich nur da aufhalten dürfen, wo schon im J. 1725 Juden geduldet worden waren. Die Herrschaft Bistritz zählte 96 solcher berechtigter Familien; von diesen gab es in N. 23, in Deschenitz 9 Stellen³⁷⁾. In jeder Familie durfte nur der erstgeborene Sohn heiraten, niemals der zweitgeborene Sohn oder ein Enkel, wenn ein solcher nicht in eine freigewordene Familiennummer einrücken konnte, denn die Stellenzahl sollte immer gleich bleiben und nie erhöht werden. Um jede Heirats- oder „Ehehim-melaufstellungsbewilligung“ mußte bei der Landesstelle in Prag angesucht werden und es waren sehr strenge Strafen für solche obrigkeitliche Ämter und solche Rabbiner festgesetzt, die zur Umgehung dieser Bestimmungen beitrugen würden.

Seiner Familienstelle konnte ein Jude verlustig gehen wenn er seine Steuern nicht bezahlte, wie dies 1805 dem Eliazim Löwit auf Stelle Nr. 19 in N. geschah. Im J. 1819 wurde diese Aberkennung mittels Gubernialdekret widerrufen mit dem Bedenken, daß sich Eliazim nach Bezahlung des rückständigen Steuerrestes wieder um eine erledigte Familienstelle melden dürfte³⁸⁾.

Im J. 1820 fanden die „Neuerer zum Woll- und Federhandel berechtigten Israeliten als herrschaftliche Schutz- und Familienjuden“ Anlaß zu einer Beschwerde gegen den Neuerner „Stadttrichter“, weil sie dieser zwingen wollte, alle ihre Waren auf der städtischen Waage abwiegen zu lassen. Der Schwager des Stadttrichters hatte nämlich das Waag-Gefäß von der Gemeinde gepachtet und der Richter hatte in seinem Eifer einige Federnkäufer „auf der Straße angepackt“ und sie zur nochmaligen Abwägung der schon übernommenen Federn auf dem Rathaus gezwungen. — Das „Direktorial-Amt Bistritz bestrafte den Richter, „mit dem eingreifendsten Verweise“ und wies ihn an, daß er „vielleicht“ auf die in Neuern besonders unter ihm herabgesunkene Polizeyordnung und öffentliche Ruhestörung zu sehen bemüht seyn solle“³⁹⁾.

An der Neuerner Judenschaft können wir im engen Kreise und im Kleinen das beobachten, was vom ganzen jüdischen Volke gilt: Wie keine Bedrückungen, keine rechtlichen Einschränkungen einem Volke schaden können, das sich nicht selbst aufgibt und sich nicht ohne weiteres unterkriegen läßt, das aus jeder Not eine Tugend macht und in seiner beharrlichen Ausdauer nicht nur jede Gefahr und Bedrängnis siegreich überwindet, sondern diese sogar in ihr Gegenteil zu verkehren versteht. So führte auch die Juden in N. das alte Verbot der Ausübung von Gewerben: zum ausschließlichen Handel; die Einengung ihrer Vermehrung; zur Auswanderung und dadurch zur Ausbreitung der geschäftlichen Beziehungen; der unmäßige Steuerdruck: zu erhöhter Betriebsamkeit, zu

Geschäftseifer und Sparsinn; das Verbot des Haus- und Grunderwerbes: zur Ausbildung der Geldwirtschaft, zum Geldgeschäft und zur beherrschenden Stellung vor allem im Handel mit Landesprodukten; die Einengung der Freizügigkeit: zur Verwendung der christlichen Hausierer und in weiterer Folge zur weitreichenden Organisation des Federngeschäftes über ganz Mitteleuropa.

³⁷⁾ Sedláček, Hradý, zámký a tvrze král. českého, IX., Prag 1893, S. 129. ³⁸⁾ Archiv des Minist. d. Innern, Prag, Grenzverhandlungen. ³⁹⁾ Urkundenbuch des Klosters Goldenkron, herausgegeben v. Dr. Mathias Pangerl, Wien, S. 85. ⁴⁰⁾ J. Vančura, Dějiny někdy král. města Klatov, I., 1927, S. 103. ⁴¹⁾ Archiv český, VII., S. 667, abgedr. bei Bondy-Dworsky, Zur Geschichte der Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien 906—1620, Prag 1906, II. Bd., S. 151. ⁴²⁾ J. Schön, Die Geschichte der Juden in Tachau. Jüd. Buch- und Kunstverlag, Brünn-Prag 1927, S. 15. ⁴³⁾ J. Vančura, I., S. 1346. ⁴⁴⁾ Hruška, Kniha paměti král. krajského města Plzně, 1883, S. 397. ⁴⁵⁾ Vergl. hiezu den Erlaß des Prager Erzbischofs von 1689, in dem nach dem Brande dieses Jahres den Prager Juden das Zusammenwohnen mit Christen unter einem Dache wegen Gefährdung der christlichen Sitten untersagt worden war; ferner das Gutachten der böhm. Statthalter vom 5. Oktober 1719 (Samuel Steiner, Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Cechoslovakischen Republik, I., 1929, S. 127 u. 227). ⁴⁶⁾ Die Judenfassungen vom Jahre 1724 erliegen im Archiv des Ministeriums des Innern in Prag. ⁴⁷⁾ Ebenda, n. man. J. 7—99. ⁴⁸⁾ Ebenda, n. man. J. S. 7—99. ⁴⁹⁾ Leitmeritzer Kreisamtsschreiben vom 10. Oktober 1798. ⁵⁰⁾ Archiv der Stadt Neuern (1861). ⁵¹⁾ Nach den alten Grundbüchern und dem Neuerner Gemeindearchiv. ⁵²⁾ Archiv Bistritz, 1737. ⁵³⁾ Ebenda, Amtsmanual. ⁵⁴⁾ Brief aus Budapest vom 18. Juli 1928. ⁵⁵⁾ Neuerner Stadtbuch von 1674. ⁵⁶⁾ Archiv Bistritz, Eisensteiner Verhörsprotokolle. ⁵⁷⁾ Ebenda, Schriften aus 1770. ⁵⁸⁾ Bachmann, Geschichte Böhmens, 2. Band, S. 74. ⁵⁹⁾ Archiv Bistritz, Amtsmanual. ⁶⁰⁾ Blau Josef, Der Neuerner Federnhandel. (In den Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 46. Jahrg., 1908, S. 67—83). ⁶¹⁾ Kofler Josef, Der politische Bezirk Tachau, Tachau 1890, S. 341. ⁶²⁾ Mehr darüber in dem Aufsätze von Josef Blau: „Die westböhmisches Federnhändler und ihre Geheimsprache.“ (Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde, Prag 1928). ⁶³⁾ Bistritzer Archiv, Amtsmanual. ⁶⁴⁾ Ebenda. ⁶⁵⁾ Casopis pro agr. dějiny II., S. 165. ⁶⁶⁾ Bistritzer Archiv, Amtsmanual. ⁶⁷⁾ Ebenda. ⁶⁸⁾ Mitteilungen des Ver. f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen, XIV., S. 125—149. Dr. F. Mayer, Die volkswirtschaftlichen Zustände Böhmens um das Jahr 1770. ⁶⁹⁾ Steiner, Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden (usw.), I., S. 263. ⁷⁰⁾ Kopetz, Versuch einer systematischen Darstellung (usw.). ⁷¹⁾ Bistritzer Archiv, Amtsmanual. ⁷²⁾ Ebenda. ⁷³⁾ Familienbuch der Herrschaft Bistritz (Klattauer Kreis), Archiv des Ministeriums des Innern, Prag. ⁷⁴⁾ Amtsmanual im Bistritzer Archiv. ⁷⁵⁾ Urchrift im Archiv der Neuerner isr. Kulturgemeinde.

Hier sei schließlich noch auf einige Schriften des Verfassers dieses Kapitels hingewiesen, die ebenfalls hierher teilweise Bezug haben:

Die Neuerner Häuser und ihre Geschichte. Ferner: Aus Neuerns Vergangenheit. (Beide in der Festschrift zur Eröffnung des neuen Rathauses in Neuern, 1907. Verl. d. Stadtem. Neuern.)

Landes- und Volkskunde der Tschechoslovakischen Republik. 2. Aufl., 400 S. m. Abb. u. Karten. Verlag P. Sollors Nachf., Reichenberg.

Aus dem Neumarkter Landestore. Die Volkskunde eines Aufklärers. Schriften zur Volkskunde des mittleren Böhmerwaldes und des Prager Ghettos von Georg Leop. Weisel (1804—1873), gesammelt und eingeleitet von Josef Blau. Verl. Franz Kraus, Reichenberg.

436

Geschichte der Juden in Kdyně (Neugedein) und Umgebung.

Bearbeitet von

Direktor František Houra, Kdyně.

UVOD.

Ve svých „Videňských profilech“ vzpomíná J. S. Machar vystěhovalectví Židů z českých zemí do Vídně a jinam v souvislosti s črtou o životě ryt. Taussiga, guvernéra Bodenkreditky: „Kolik těch zdatných Židů odešlo z českého prostředí, aby přispěli své nové vlasti k slávě a bohatství!“

Skutečně byli zejména Židé českého Pošumaví velkým vývozním artiklem uplynulého století. A nebyli to nejhorší Židé, kteří opouštěli za lepší skývou chleba Šumavu.

Odházeli v první polovině minulého století do nynějšího Maďarska. Dnes je už málo známo, že naši dědkové a báby měli bratry a sestry v Uhrách. Především tempo asimilační bylo v Maďarsku neobvykle rychlé a v druhé generaci by se členové rodiny vystěhovačů ani již nedozorovali s příbuzenstvem ve staré vlasti, nlehdě k maďarizaci jmen i smýsleni.

V polovině minulého století počíná se obracet proud vystěhovačů Židů do Ameriky. Syn tehdejšího kdynského rb. Blocha byl jakýmsi ubytovatelem. Následovali jej další mladí odvážlivci, a v šedesátých letech nebylo již téměř rodiny, která by neměla blízkých příbuzných v Americe. Chudé rodiny — a byly to na malé výjimky všechny — posílaly, kromě dědice usedlosti nebo obchodu, všechny děti do Ameriky. V r. 1880 píše bratr mého otce do Kdyně: „celý Boston o tom mluví, že máš 10.000 zl. v majetku.“ Jak to dnes zní, když Boston se stal mezitím městem milionů, ve kterém snad již nikde nemá potuchy o Kdyni a Šumavě. A jak pronikavě se změnily poměry finanční. I dvacetkrát valorisovaná částka není dnes Američanu zmínky hodná.

Američti vystěhovači zahajovali perné svůj život v nové zemi. Jako nádeníci, dělníci na drahách, dozorcí žernošských dělníků, topiči lokomotiv — aby zadarmo jeli — pronikali na západ. Svou houževnatostí, vštepenu jim starou vlastí a lidem, mezi nimiž žili dříve, se brzy domáhali lepších a vysokých postavení zejména v obchodě a bankovníctví. Když čtete dnes jména amerických magnátů filmových, bankovních, obchodních, netušíte byste, za jak velkým počtem skrývá se původ rodičů nebo prarodičů z české Šumavy.

Zeměpisná poloha západní části Šumavy byla hlavním důvodem, vedle toho ale jiná mentalita obyvatelstva, že se Židé z Kdyně jen zřídka stěhovali do Vídně. S Vídní nebylo, přes to, že největší průmyslový podnik města byl řízen z Vídně, styků a vztahů. Do Prahy jezdili kdysi Židé rádi a v Praze se uchytily mnozí a domohli se již v předválečném údobí postavení v obchodním životě.

Neustálým vystěhovalectvím a úbytkem porodu zmenšoval se počet Židů již před válkou. Po válce

Dějiny Židů v Kdyni a okolí.

Zpracoval

František Houra, ředitel v Kdyni.

klesl počet příslušníků žid. vyznání i v městech na nepatrný zlomek obyvatelstva, za vesnic zmizeli až na malé výjimky úplně. Kostely pustly a jen žid. hřbitov v Loučimském lese svědčí ome o značném počtu souvěrců v kraji v zaslých dobách.

Spí tam nešťastný podnikatel českomoravské transverzální dráhy, doktor kdysi, zakladatel rodu Augsteinů s posledním činným předsedou ž. o. ve Kdyni a praotci rodů dnes po Americe roztroušených.

Několik rodin zůstalo. Asimilování v generacích, vyrostli mladí s přichylností k rodnému kraji, k národu a lidu, s nímž praotci sdíleli osud někdy trpkého chleba, urvaného pracně kamenité půdě. A jako dala Šumava českému národu tvrdé a povité chodské sedláky, dala i Židům z kraje základy pro čestnost, pracovitost a důkladnost. Vstěpila jim více než jinde lásku k vlasti v široké i úzkém slova smyslu, s níž tíhnou k své Šumavě i ti, jejich otci a praotci poslední lůžko již dávno kryje zelený mech v Loučimském hvozdu, i když je život zavál daleko a na dlouho z rodného kraje.

Když se vrací po měsících a letech a ze stínů večera se vynořuje silueta Ryzmberka jako první pozdrav, světa tovarny září již vstříc vládku do záhybu před Starcem, a když je pak ovane drsný vzduch a vůně Šumavského lesa, uvědomují si, že zde a zde jen byli a budou — doma.

F. W.

Kdy město Kdyně bylo založeno, nelze přesně určit, protože při velkém požáru r. 1781 shořela radnice a s ní všechny spisy, ve kterých by se bylo jistě našlo mnoho zpráv o původu města.

Původní město K. bylo pod kostelním vřchem; první požár, který osadu stihl brzy po jejím založení, zničil všechny dřevěné stavby osady a ponechal jen kostel, faru a panský dům. Kde byl kostel, musela býti už větší osada.

R. 1384 připomíná se kostel v K. mezi kostely farními.

Později osada K. šířila se podél potoka, který do dnes městem protéká.

Byloť tehdy v osadě K. dosti živo, neboť vedla tudy cesta průmyslem Všerubským, která byla velmi používána a tím K. nabývala významu, jako první osada česká, při tomto přechodu ležící.

R. 1520 musela města pošumavská sáhnouti k sebeobraně proti zpujným rytířům, spojila se a hrady jejich dobývala a loupežníky trestala. Těmito loupežníky nejvíce trpěli kupci-Židé, kteří průmyslem Všerubským zboží přiváželi a odváželi.

Oколо r. 1535 dovídáme se, že náměstí kdýnské nabývá podoby obdélníkové, že na něm stojí domy z kamene.

437

Ve K. v té době vybírá se pohraniční clo, ale formami se rádi K. vyhýbají. V sousedství K. roste konkurence v nově založené tvrzí Koutu, kde usazují se páni z Rýzemberka. V této době stává se pánem Rýzemberka německý šlechtic Jan Filip Kratz ze Scharfensteina, který r. 1624 dává K. privilegia a staví její obyvatelstvo na roven obyvatelům jiných měst. Pravidly těmi usnadňuje se obchod ve K. a dávají se mu mnohé výsady.

Hrad Rýzemberk trpí ve válce 30 let, až konečně r. 1648 je Švédy rozbořen. Pak zasáhá do K. i reformace, po které nalézáme ve K. několik prázdných domů, ze kterých obyvatelstvo odešlo, pronásledováno jsouc pro víru.

Zejména je to dům blíže radnice, kde dnes stojí akciová přádelna, který kupuje panství koutské a zřizuje tam první pletárnu ponožek a jiných věcí.

Panstvím koutským a trhanovským vládně později pověstný nepřítel Chodů Wolf Maximilián Lamingen. Vdova po něm paní Polyxena z Lobkovic prodává je dne 16. listopadu 1697 novému majiteli baronu Jindřichu Stadionovi z Würzburgu. A v této době nalézáme již zmínky o prvních Židech na panství koutském. Rod Stadionův vládne zbožím koutským a trhanovským až do r. 1909, kdy vymřel.

Za Stadionův vzrůstá kdyňská továrna a tím i blahobyt obyvatelstva. Město K. roste, staví se domy, obyvatelstva přibývá, ale sužují ho vojska válek Karla VI. a Marie Terezie. Velmi časté jsou ve K. rekvisice obilí, není-li možno obilí sehnat, jsou voláni ku pomoci Židé, kteří je pak obstarávají.

Konečně svítá větší svoboda. V r. 1848 tvoří se i ve K. národní garda o 235 členech, ale konce její jsou neslavné, jako jinde. Ale ruch v městě neustává, do K. dostává se pošta, staví se nová radnice r. 1850, přichází železnice r. 1889, školy rodu, r. 1896 zřízena škola měšťanská, továrna zatím dohře prosperuje, obyvatelstvo nachází dosti obživy a převrat zastihuje K. v nejlepším vzrůstu.

V dějinách Židů na K. bude třeba přihlídnouti i k ostatním osadám, které se K. sousedily: Kout na Šumavě, Všeruby (Neumark), Dlažov, Loučim, Koloveč, Pocinovice, Prapořiště a jiné.

V této části o K. budou vzpomenuť dějiny Židů v Koutě, Prapořišti, Loučimě, Dlažově a Pocinovicích. O Židech v obvodu panství Stadiónského píše Emil Tšida: „Nový majitel neměl Židů v láse, a to prostě z té příčiny, že nezaplátili celou kupní cenu za panství. Majitel šel za hranicemi, úředníci jeho, zejména vrchní Seyfried, nezapínali svých kapes, výtěžek z velkostatku byl malý, zavádlo smůnečné hospodářství, útočiště hledáno u Židů, a tak situace nebyla utěšená.“

První zmínka o Židech je v koutském archivu v t. zv. Amtsrelationen, kde je zapsáno, že vrchní správce koutského panství Jindřich Dalken na rozkaz své vrchnosti, tedy Stadionova, vydává vnesení r. 1720, kterým se všichni Židé z panství koutského vypovídají.

Přípis doručen byl Židu Abrahamu Markusovi v Koutě, jehož v korespondenci koutského archivu nazývají „patriarcha“. Rodina Abraham Markuse byla již asi 100 let usazena ve Všerubech a pak několik let bydlela v Koutě. Nejvíce starostí působil koutskému panství Abraham Markus a chtěl jej za každou cenu vypudit. Založili na něj Stadionovi a ten nařizuje, aby ho hlídali, na jeho počínání dávali pozor a jak by jej v něčem chytili, ihned ho vyhnali. Ale Abraham asi tušil, co by jej potkalo a proto šel velmi solidně, v němž jej nemohli přistihnouti, a tak jej nacházíme v Koutě až do jeho smrti r. 1725.

Vrchní sotí zlosti proti němu a píše, že nebyli

Abrahama, s ostatními byl by brzo hotov. Z toho viděti, že Abraham byl vůdcem Židů a že se jich zastával.

Proti vypovězení Židů z koutského panství r. 1720 Židé se ohradili, nejsou s ním spokojeni a odpovídají, že z panství nepůjdou, že zahájí s majitelem panství spor, ve kterém spoléhají na podporu celého židovstva z Čech.

K větší akci odhodlali se dne 7. listopadu 1720, kdy z celého panství podávají vrchnímu ponížnou žádost, aby jich tak krutě nepronásledoval a odvolávají se, že již r. 1654 za Volfa Viléma Lamingena činže z domů a daně řádně platili. Tuto žádost přinesla na zámek v Koutě deputace Židů, v jejich čele byl Abraham Markus z Kouta.

Vrchní asi upustil od stíhání Židů a v dalším dopise Stadionovi sděluje, že vyčká, jak se Židé budou dále chovati a jak svým slibům dostojí, jinak, že jim ukáže!

V dalším dopise dovidáme se, že na panství koutském je vinopalna, která se pronajímala. Když vypršel r. 1720 nájem, uchází se o vinopalnu Abraham Markus a nabízí za ni nájem 1200 zl. Z dopisu vrchního Stadionovi a odpovědi sledujeme, že Stadion nechce, aby se vinopalna Abrahamovi pronajala, třeba dával o 200 zl. více nájem než jiní. Z toho viděti, že Stadion Židům nepřál.

Dne 17. února 1721 vysvitá z dopisu vrchního hraběti, že Židé vyčkávi příchodu hraběte Stadionu do Čech, že se k němu chtějí dostaviti s deputací a prositi o ochranu. Ale Stadion odpovídá, že se mylí, domnívají-li se, že jich bude chrániti a snad nové na panství přijímati, to že by učinil jen na rozkaz císařův.

Dne 2. března 1721 podal Žid Jakub ze K. supliku o slevení ochranného poplatku židovského, uváděje, že tolik platiti nemůže. Vrchní to oznamuje Stadionovi a popouzí ho, že vydá-li ostré nařízení, Jakub jistě zaplatí.

Největší obtíž bylo, že vrchní nemohl dokázati, zda Židé mají dle vnesení směnovního z r. 1650 právo na panství se usaditi, nebo ne. Židé tvrdili, že ano, kdežto vrchní neměl důkazů proti, jelikož spisy archivu koutského shořely a vrchní pro své tvrzení neměl dokladů.

Dle knihy Urbario bylo r. 1721 v obvodu panství koutského 11 žid. rodin, které platily ročně 163 zl. poplatků.

R. 1725 vydáno císařské nařízení, že obec, která připustí, aby se usadili Židé, kde dosud nebyli, sama zaplatí pokuty 1000 dukátů.

Dne 9. října 1725 zemřel v Koutě od panstva nenáviděný Abraham Markus. Vrchní píše Stadionovi a navrhuje, aby nyní Židé z Kouta byli vypovězeni a posláni k příbuzným do K.

Tady děje se první zmínka o Židech ve K. Byli tedy ve K. Židé již před r. 1725.

S vdovou po Abrahamu Markusovi vyjednával vrchní o prodej jejího domu, ale vdova žádá za něj výměnou domek ve Všerubech. Vrchní trvá však na koupi, jinak že by Židy z Kouta nevypudil. Ježto vdova byla těhotná a zima se blížila, ponechali ji zatím v Koutě. Teprve r. 1727 opustila vdova Kout a odstěhovala se do Všerub. V Koutě po té že Židů nikdo nebydlel.

Abraham Markus byl jediný Žid v Koutě, který tam měl svůj vlastní domek, jinak ostatní bydleli v podnájmu.

R. 1727 scházejí se Židé z krajů klatovského a pletěnského a vymáhají si na krajských hejtmanech některé výhody.

O podobném počínání dovidáme se ve K. dne 11. ledna 1728. Do K. dostavili se dva inženýři, kteří našli na náměstí v domku u panské manufaktury (přádelny)

dva Židy. Tehdy stála na náměstí kdyňském kaple sv. Jana asi v místech dolejší kašny, později byla tato kaple zbořena a přenesena na místo vedle továrny pana Keila v ulici Komenského, kde dosud stojí. V této kapli na náměstí konaly se pobožnosti a proto Židé z náměstí museli se přestěhovati na místo odlehlejší. Do domku po Židech na náměstí nastěhovali se výběři cla a ungeltu. Vrchní rád by byl výlohy za opravu domu započítal Židům, ale dostal rozkaz, aby je zaplatilo panství.

Nástupce Jindřicha Stadionu, který zemřel r. 1741, byl Jan Filip Stadion, z jehož korespondence lze souditi, že neměl Židů v láse. Chváli vrchního, že je pronásleduje a nic jim nepovoluje.

Dne 5. ledna 1760 došel do K. rozkaz, že každý obyvatel ve K. musí dodati 4 strychy ovsu a 26 liber mouky pro vojsko. Obyvatelé ovšem neměli tohoto množství a tak obrátili se na Žida-obchodníka ve Všerubech, který slíbil ve třech nedělích vše obstarati a k tomu ještě 1000 q sena. Část tohoto byla odvezena do Lovosic a část do Horšova Týna za vojskem.

Dne 23. října 1764 čteme v Amtsrelationen, že na panství jsou dva Židé, Höng Löhl a Efraim Popr, kteří půjčují na vysoké úroky peníze, prý až na 15 %. Panství žádá vládu, aby čelila tomuto obchodu, aby dala bance rozkaz, aby peníze půjčovala banka na levnější úroči.

V zápise ze dne 1. pros. 1764 zmiňuje se vrchní, že malá chalupa Salomona Hahna ve Kdyni je na spadnutí. Hahn z ní platí 25 zl. ročně nájem, nechce však opravu zaplatiti a žádá, aby panství mu postavilo chalupu novou. Vrchní navrhuje chalupu prodati, že se za ni dostane 300 až 400 zl., mimo poplatek laudemia (poplatek za koupi chalupy), pak že by se získala činže, a mimo to že by další opravu platil nový majitel sám. Stadion na návrh vrchního nepřistupuje a žádá, aby si Hahn opravu pořídil sám, nechce-li, aby mu chalupa spadla na hlavu. Kdyby se chalupa prodávala, nechtěl se prodá jen křesťan, navrhuje Stadion dále.

Dne 23. ledna 1765 čteme v Oberamtsberichten: „Pocinovičky Žid dal sebrati dva Židy z Běhařova, ze sousedního panství bystříckého, kteří hausírovali v Pocinovicích. Vrchní z Kouta potrestal je dvoudenním vězením. Tito žádali, že by zaplatili po 6 zl., kdyby jim bylo dovoleno cestovati se zbožím po panství koutském, nebo aby jim bylo dovoleno usaditi se v Pocinovicích.“

Vrchní o nabídce uvažuje, že pocinovičský Žid tise se chová, poctivě platí, a uznal, že mu tedy byt zdraží!

Při této příhodě zmiňuje se, že ve K. zůstal po Sabloví prázdný byt a nikdo z křesťanů ho nechtěl. Proto nabídně se byt těmto dvěma Židům, aby se ve K. usadili. Nebudou-li souhlasiti, vypoví se z panství.

Stadion na tyto nabídky vrchního odpovídá, aby se hausírování cizích Židů na panství koutském zapovědělo, aby měl vrchní pevnou ruku a k pronásledování hausírníků aby byli vyzváni ryčtáři, myslivci a vrchnostenští zaměstnanci.

Vrchní na to hrání své úřednictvo a sebe, že on koná svou povinnost, ale vláda že Židům mnoho povoluje, na př. že jim dává sklady tabáku v obvodu každého panství a tudíž že jich nelze potom vyhněti. Zboží jim zabavovati také není dovoleno. Je tedy nucen říditi se nařízením zemské vlády.

Nejstarší matriky farní jsou ve K. z r. 1635 a jsou vedeny do r. 1678. V těch zapisovali se však jen obyvatelé vyznání katolického.

V matrice z r. 1769, kde na katolické faře zapisováni byli všichni nekatolíci a Židé, našel jsem zapsané zaměstnance kdyňské továrny, mezi nimiž se vyskytují jména: Karel Bohumil Blumenstengel, Krystián Bed-

řich Mackrot, Jan Vilém Buchheim, Bedřich Bohumil Kurtz, pak Miller a jiní. Dle jmen lze souditi na původ židovský.

R. 1769 zapisuje se v matrice první žid. dítě Amálie, dcera Mayera Epsteina z Kouta na Šumavě z č. 5.

Zápisy další jsou z doby pozdější, jak bude uvedeno. R. 1769 prodává panství koutské v K. manufakturu vedle radnice na náměstí stojící bankéři a kupci Jakubu Matyáši Schmidtovi z Vidně. Tento byl vyznání katolického, ale přibral si pomocníky Bernarda Dalkéna, Karla Bedřicha Bauerreise a lublaňského kupce Weitenhilleru, z nichž někteří byli vyznání židovského. Tito postaví továrnu ihned na jiné základy, nastane ruch ve K., přibývá dělnictva, průmysl roste.

Dne 12. května 1771 píše vrchní, že o domek, kde bydlí Žid Abraham ve K., uchází se továrenští mistři a nabízejí o 5 zl. nájemného více. Vrchní se raduje, že se Abrahama zbaví.

Dopis Stadionův ze dne 20. března 1773 v Amtsrelationen zapsaný, přesvědčuje nás, že ve smýšlení jeho nastal obrat. Stadion praví v něm, že Židům, kteří na panství jsou již usazeni, nesmí se bráti jejich chléb tím, že by se dovolovalo cizím Židům po panství hausírovati a že musí se zdejší Židé chrániti.

Dne 16. prosince 1778 zmiňuje se vrchní, že Židům se sice dodávky vojenské nežadávají, ale že se jim svěřuje jejich dovoz jako formánům.

R. 1783 byla pronajata výroba potaše ve K. Salomonu Hahnovi, o němž již byla řeč o chaloupce na spadnutí. Po pěti letech však stěžuje si vrchnost na Hahna, že neplatí nájemné a že bude lépe, převezme-li panství výrobu potaše samo.

Dle knihy sporů městských ze dne 15. února 1784 stěžují si kdyňští obchodníci, že pod ochranou vrchnosti stojící Židé ze K. Mojžiš Hahn a Macherl Hahn s různým koloniálním zbožím hausírují, nedbajíce neděle a svátků, že navštěvují rodiny a tím obchodníci kdyňské poškozují. Již dvakrát byli zadrženi.

Vrchnostenský úřad v Koutě žalobu jmenovaným předložil a pohrozil jim, že jim zboží vezme a je dle zákona potrestá.

Dle zprávy z musea klatovského bylo v této době hausírování krajským úřadem zakázáno a pohrozeno všem trestem, budou-li dopadeni.

R. 1785 je uvolněním Židům, dostávají některá privilegia.

Ještě však r. 1800 je třeba dovolení obce, aby směl býti Žid přijat některým sousedem do podnájmu. Tak žádá občan Jan Hostaš ve K. povolení obce, aby směl přijmouti do bytu Žida. Konšelé však se usnášejí, žádosti této nevyhověti.

Od počátku 19. st. nacházíme již Židy zapsané v matrikách farních ve K. V této době žili tu rodiny: Jonatan Hahn s manželkou Kateřinou, rod. Schwarzerovou. Hahn byl obch. a měl pět dětí: Rudolf, nar. r. 1800, Leopold r. 1801, Josef r. 1805, Michal r. 1807 a Israel r. 1811.

Rudolf Hahn s manželkou Estherou, rozenou Zukerovou z Čachrova, bydleli jako předchozí ve K. v čísle 159. Zjištěny byly tři děti: Karolina, nar. r. 1834, Jonatan r. 1837 a Michal r. 1839. Jejich otec byl patrně synem předešle uvedeného Jonatana Hahna.

Třetí rodinu tvořili Lazar Beck s manželkou Annou Fischlovou z Merklina, rovněž obch. ve K. v č. 158. Jejich dítky byli rozeny: Rosa r. 1835, František r. 1837 a Anna 1838.

Čtvrtou rodinu tvořil Mojžiš Bacharach a jeho manželka Kateřina, rozená Eisigová z Trhanova. Dítky byly Rosa r. 1827 a Sára r. 1835.

Vynikající rodinou byl ranhojič a porodník Mojžiš

Reach s manželkou Rosou, rozenou Löwyovou z Prahy. Bydleli v č. 23. Dítky byly Vilemína, Adolfína, Zikmund, Klára a Emilie. Reach byl u chudého lidu velmi oblíben, neboť léčil jej zdarma a také zeměl zcela chudým. Kdyňský lékař dr. Weisl mu rád poskytoval výdělek a dělil se s ním o honorář za léčení dělníků v továrně Schmidtově. Reach zemř. r. 1869 a je pochován na žid. hřbitově v Loučimi, kde jeho hrob je ve velmi sešlém stavu.

Sestou rodinou ve K. byl Michal Hahn s manželkou Reginou, roz. Freundovou z Oseka. Hahn byl krejčím a bydlel ve K. v č. 59. Měli dítky: Jindřicha, Kateřinu, Jonáše, Františka, Josefa, Jindřicha, Leopolda a Marka. Poslední se jim narodil r. 1856, první r. 1839.

Zajímavý je zápis dětí rodiny Bacharachovy. Deera Barbara má několik dětí a všechny jsou zapsány jako nemanželské! Dalším pátráním došel jsem toho, že tyto dítky nebyly nemanželské, ale rodiče jejich nedostali povolení ke sňatku, asi z té příčiny, že nemohli zaplatit velký poplatek, který se tehdy žádal. Byli oddáni dle ritu žid., žili spolu, ale úřady jejich děti zapisovaly jako nemanželské.

V této době nebyl ve K. v matrice zapsán žádný žid. sňatek.

V úmrtní matrice zapsáni jsou: Kateřina Hahnová, 74 let, zemř. r. 1819, Kateřina Hahnová, 49 let, zemř. r. 1823, Isák Beck, 79 let, zemř. r. 1829, Israel Hahn, 18 let, zemř. r. 1829, Anna Geschmaiová, 86 let, zemř. r. 1831, Jan Hahn, 60 let, zemř. 1831, Kateřina Bacharachová, 74 let, zemř. r. 1833 a t. r. zemřel Mojžíš Bacharach, star 66 let.

Jelikož v této době nebylo ještě hřbitova v Loučimi, pochováni zemřelí v Poběžovicích (Ronšperku), v Nýrsku a snad i v Janovicích.

Nejvíce rodin žid. v tehdejší době bylo v blízkém Prapořišti

Jsou to Efraim Lewy s manželkou Esther, roz. Weissovou ze Stěnovic u Plzně, byl obchod., bydlel v č. 4 a měl 8 dětí.

Löbl Glauber a Cecilie Kohnová z Puelic, obch. v P. č. 1. Měli 10 dětí a jedno jim zemřelo.

Matyáš Kraus a Salomena Friedová ze Žichovic, obch. v P. Děti pět, samé dcery.

Eliáš Augstein a Ludmila Krausová ze K., obch. v P. č. 44. Dítěk pět.

Isák Augstein a manželka Mina, roz. Wilmerová ze Schweibínku u Plzně. Byl obch. v P. č. 2. Dítěk bylo sedm. Později přešel do K., jak o něm tam bude zmínka.

Rubín Augstein a manželka Františka Krausová z P. Obch. v č. 3. Syn Jakub nar. se r. 1801.

Lazar Weiß a Anna, roz. Krausová z P. Obch. v č. 3. Dítěk bylo devět.

Eliáš Klauber (v matrice zapsán Glauber) a manželka Barbara, rozená Schwarzkopfová z Dlouhé Vsi. Obch. v P. č. 1. Dítěk bylo 5.

Adam Glauber (Klauber) a Rebeka Kohnerová z Těnovic u Plzně. Dítky 3.

Abraham Klauber a Eliška Schwarzkopfová z Dlouhé Vsi, obch., dítky dvě.

Eliáš Klauber a Barbara, roz. Fischerová z Vesenic, obch. v č. 30, dítky tři.

Natan Bloch a Eliška Krausová z P., obch. v č. 3. Dítka jedno.

Zikmund Klauber a Julie Schwarzkopfová z Dlouhé Vsi, obch. v č. 1, dítě Mina, roz. r. 1839.

Dle úmrtní matriky zemř. v P.:

R. 1818 David Löwy, 2 měs., t. r. Adam Glauber 56 let, 1809 Josef Löwit 74 let, t. r. Eva Löwitová 62 let, r. 1825 Marie Augsteinová 17 týdnů, r. 1827 Kateřina Augsteinová 2 roky, r. 1829 Terezie Laza-

rová 4 měs., t. r. Adam Glauber 9 ½ r. a Josefa Glauberová 3 ¼ roku a Jakub Glauber 8 týdnů (patrně nějaká náhoda, které podlely všechny děti této rodiny), r. 1832 Rebeka Glauberová 68 let, r. 1833 Mina Pittnerová 7 týdnů, t. r. Sára Schwarzkopfová 2 ½ r., 1834 Emanuel Weiß 9 měs., t. r. Rebeka Klauberová 9 dní, 1836 Adam Schwarzkopf 4 roky, r. 1837 Matyáš Kraus 67 let, 1838 Eva Lewitová 26 let a 1838 Tobiáš Glauber 20 týdnů.

Sňatky v Prapořišti konány tyto:

R. 1817 Jachim Glaser z Touškova a Marie, dcera Rubína Augsteina z P.

R. 1819 Lazar Bloch, obch. ze Švihova a Kateřina, dcera Rubína Augsteina z P.

R. 1819 Eliáš Augstein, obch. v P. a Ludmila, dcera Marka Krause z P.

R. 1821 Lazar Weiß, obch. ze Smržovic a Magdalena, dcera Marka Krause z P.

R. 1839 Samuel Borges, obch. z Nýrska a Františka, dcera zemř. Enocha Ebsteina z Poběžovic.

Přes veškeré pronásledování žid. rod. v Koutě udržely se tam tyto rod. v době pozdější:

Dle záznamu výše uvedeného Mayer Epstein v Koutě č. 5, okolo r. 1799.

Eliáš Mandelbaum a Františka Epsteinová z Kouta. Obch. v č. 90. Měli sedm dětí.

Enoch Epstein a Františka Reichenbaumová z Ččovic. Měli výčep kořalky v č. 5. Dítka 4.

Eliáš Augstein a Ludmila Krausová z P. Obch. v č. 90. Jedno dítě jim zemřelo.

Sňatky v této době v Koutě nebyly žádné.

Zemř.: r. 1821 Salomena Epsteinová 63 let, 1822 Karel Mandelbaum 9 měs., t. r. Marek Mandelbaum 3 roky, 1833 Salomon Epstein 1 rok, 1834 Barbara Augsteinová 6 měs., 1837 Enoch Epstein 84 let a 1838 Emanuel Augstein 2 r.

Nařízením dvorní kanceláře z r. 1837 zavedeny byly nové matriky, a tak od vedení matrik na katolických farních bylo upuštěno a židé sami si matriky obstarávají. Obecně vedením matrik byl pověřen rb., který za to dostával zvláštní plat.

Matriky od r. 1839 a další našel jsem ve K. velmi dobře vedené a uloženy jsou u pana Mořice Augsteina, obchodníka ve K.

Po r. 1840 vyskytují se ve K. vedle již jmenovaných žid. rodin tyto:

Adolf Augstein s manželkou Zofíí, roz. Fleischertovou, pak obch. obilím a majitel lihovarny Jakub Klauber a manželka Karla Hahnová, kupec Mořic Steiner a Klára Reachová, Vilém Sonnenschein a Aloisie Kohnová.

V této době přádelna ve K. vzrůstá, vidění továrníci přivádějí ji k nebyvalému rozkvětu. Práce pro továrnu nejen obyvatelstvo ve K. a okolí bydlící, ale i velmi zdaleka sem zboží upředněně dovážejí, a těmi obchodníky jsou ponejvíce Židé.

V továrně pracuje na ručních stavech 4 až 5 tisíc přadláků, 400 česačů a 400 tkalců. V součtu jsou pojata i pracovníci z Čechska.

Kdyžká továrna sepisuje smlouvy s vídeňskou firmou, uměleckou barvírnou Martina Schmidta a Viléma Lautersacka, ve které jmenovaná firma se zavazuje řádně obarvit ročně na 4 tisíce kusů díla.

Po smrti Schmidtově továrna předána je společnosti, až konečně r. 1845 sepsána je smlouva na 8 let a tam nachází se 29 společníků s kapitálem 626.093 zl. a mezi těmito společníky je mnoho Židů.

R. 1859 zničil požár továrnu, ale tato se brzy pod dobrým vedením zase vzpamatovala.

R. 1870 byla továrna prodána a koupil ji J. Bondy, známý továrník z Prahy. Nový majitel utvořil z to-

várny akciovou společnost se jménem 750.000 zl. Státní úpadek r. 1872 továrna šťastně přestála a ředitelem jejím stává se rada Augustin Dehne. Ruční práce v továrně přestává a mění se ve výrobu strojů.

Již po r. 1840 snaží se zdejší obchodníci obilím, z nichž jmenujeme zvláště Isaka Augsteina a Jakuba Klabura, obnoviti světově známé trhy ve K. Guberniálním povolením ze dne 24. července 1846 povoluje se konati ve K. týdenní trhy obilné každou středu.

Tyto obilné trhy však dlouho se neudržely, neboť zdejší kraj není vhodný pro pěstování obilí, ale záhy nastupují na jejich místo trhy na dobytek, které nabývají světového významu. Zásahu o ně opět mají žid. obchodníci, kteří budou zvláště připomenuti v dalším pojednání.

V této době, okolo r. 1848, působí v blízkých Vše-rubech ranhojčí a porodník Jiří Leopold Weisel.

V letech sedesátých a sedmdesátých vyskytují se ve K. tyto rodiny žid.: Kupec Marek Klauber s manželkou Annou, rozenou Kleinovou, kupec Jonáš Hahn a Anna, roz. Löwenthalová, učitel Josef Bloch s manželkou Barborou, roz. Šperbrovou, MUDr. Josef Weisl s manželkou Cecilí, roz. Klabrovou z Prapořiš, učitel Isak Hahn s manželkou Aloisíí, roz. Ledererovou, obchodník Josef Weisl a Julie, roz. Schnurmacherová, obchodník Josef Schwarzkopf a Barbara, roz. Hutterová, po r. 1880 přicházejí do K. kupec Jakub Weisl a Hermína, roz. Wienerová, krejčí Samuel Bichler a manželka Rosa, roz. Reiserová, učitel Šalamoun Seger a manželka Zofie, roz. Munschová, v letech 90. vyskytují se ve K. synové Abraham Augsteina Josef Augstein a Mořic Augstein, velkoobchodníci, pak obchodník dobyt看 Leopold Hutter a rb. Zigmund Fischel s manželkou Terezií, roz. Popperovou.

Vyvesením min. kultu a vyučování ze dne 1. července 1895, č. 25.211 ex 1894, bylo nařízeno na základě t. zv. žid. zákona z 21. března 1890, ř. z. č. 57, zříditi nové obvodů z. o.

Nastala tedy změna ve K. a zřízen nový obvod ž. o. Dle nařízení museli býti k dosavadním členům obci přibráni dva členové, které z řad Židů jmenovalo okresní hejtmanství, t. zv. důvěrníci, a dále musel býti k poradám zván i rb.

Nové volby vykonány a zvoleni: Mořic Klauber ze K., Josef Augstein ze K., Jakub Weisl ze K., Mořic Hoitasech ze Všerub, Michal Klein st. z Počinovic, Wolfgang Schwarz z Kolovče, Rudolf Lažanský z Loučimi, Ludvík Hutter ze K., Josef Weisl ze Všerub, Josef Schwarz z Dlažova, Lazar Sal z Miletic, Michal Klein ml. z Počinovic, Ludvík Hutter z Dlažova, Leopold Brandeis z Dlažova. (Zaznamenáno dle volební listiny ze dne 15. srpna 1894.)

Nový obvod ž. o., který dle nového zákona byl sta-noven, zabíral obce: Kdyni, Kout, Prapořiště, Starec, Dlažov, Počinovice, Všeruby, Kolovče, Loučim, Hlubokou a Lhotu.

Rb. měl sídlo ve K.

Po letech devadesátých objevují se ve K. ještě rodiny: Ignác Beck a manželka Karla, roz. Mayerová, Mořic Augstein a manželka Klára, roz. Mendlová, MUDr. Arnošt Pollatschek a manželka Berta, roz. Fan-tová, po jejím úmrtí Elsa, roz. Schreierová a j.

Dle protokolů voleb ze dne 29. října 1897 vyko-nány volby do ž. o.

Starostou po dvojí volbě stal se Josef Augstein ze K., místostarostou Mořic Hoitasech ze Všerub, v širším výboru byli: Marek Klauber, Mořic Steiner, Leopold Hutter, Josef Hutter, Dr. Josef Weisl, Ignác Beck, Leopold Klauber, Abraham Weintraub, Adolf Glaser,

Ludvík Salz, Abraham Wachtel, David Hahn, Heř-man Schwarz a Eliáš Schnurmacher. Pokladníkem byl zvolen Mořic Augstein, účetním Samuel Fischel, rb., za plat 36 zl., dozorcí templé se stali: Marek Klab-ber ve K., Ludvík Hutter v Dlažově, Šimon Hutter v Kolovči, Michal Klein v Počinovicích a Mořic Hoitasech ve Všerubech. Do šestičlenné komise zvoleni: Josef Augstein ze K., Mořic Hoitasech ze Všerub, Jakub Weisl ze K., Leopold Brandeis z Dlažova, Wolf-gang Schwarz z Kolovče a Rudolf Lažanský z Loučimi.

R. 1901 bylo v celé ž. o. ve K. 55 členů, z nichž platících bylo 52. Dne 3. prosince 1900 byl zase předsedou obce zvolen Josef Augstein ze K.

Spolek Chevra-Kadischa byl ve K. založen již r. 1889 a jeho stanovy schváleny vynesením okres-ního hejtmanství v Domažlicích ze dne 16. července 1889, č. 8469. Prvním předsedou byl Josef Aug-stein ze K., který se o spolek velmi staral a ze-jména pečoval o majetek spolku, kterým byl žid. hřbitov v Loučimi. R. 1902 čítal spolek 29 členů. Hřbitov byl často opravován, tak na př. r. 1904 opravo-vána hradba a dány nové pilíře k hlavním želez-ným ozdobným rátným stavitelům Tomášem Babkou z Dlažova, vysázeny stromy a upraveny cesty. Dnes je hřbitov pravou lesní idylkou, je to palouček, obklo-pený kol dokola krásným jehličnatým lesem, pěknou kamennou hradbou ohrázený, vchod uzavřen krásné pracovníky železnými vraty, cesty posypané pískem a náhroby vkusně upraveny. Zásluhu o to mají bratři Josef a Mořic Augsteinové ze K.

Dne 22. září 1904 vypsal byl konkurs v ž. o. ve K. na místo rb. Roční plat nabízen 1000 K. při druhém soubohu byl zvýšen na 1200 K, dále měl rb. byt, pa-livo, výnos schechita 300 K, plat za psaní matrik, za vykonávání nábož. obřadů a za vyučování na obecné a měšť. škole israel. náboženství. Tehdy bylo ve K. 12 až 15 žid. dětí, které navštěvovaly jezdí školy.

Prvním rb. byl ve K. Sigmund Fischel od 1. května 1895 do 10. května 1902.

R. 1904 byl ve K. rb. Josef Kraus, který tady působil od 17. srpna 1902 do 4. září 1904. Odešel bez vypovědi dne 20. září 1904.

Na vypsání konkursu přihlásil se dne 1. dubna 1905 Adolf Urbach, který působil do 12. července 1908. Pak byl zvolen rb. Ezechiel Nussbaum, ale že neznal česky, odešel již 1. dubna 1910.

Nato působil ve K. rb. Sigmund Beinkes od 11. července 1910 do 11. března 1911.

Po něm přišel poslední rb., Alois Schirenz z Prahy-Libně, od 15. července 1911 do 15. srpna 1914.

Od vypuknutí světové války nebyly konány schůze ž. o. ve K. a také scházejí veškeré zápisy. Jen dne 9. února r. 1916 oznamuje se okresní školní radě v Domažlicích, že nelze najíti uč. n. ž. Obec nemůže najíti ani zkoušeného uč. n. ž., na všechny vyhlášky se nikdo nepřihlásil. Případné sňatky, pohřby a pod. koná ve K. rb. z Klatov.

Dle zápisu z 1. list. 1909 bylo ve K. 51 platících členů v ž. o., a to ze K. 15, z Dlažova 10, z Kolovče 14, ze Všerub 8 a z Počinovic 4.

Zdejší obec nestačí již vydržovati synagogu a rb. a začíná se uvažovati, aby K. byla připojena k ně-keré blízké ž. o. Připojení k Domažlicím se odmítá, namítá se z důvodů talumu, který zapovídá Židům o velkých svátcích konati cestu delší než hodiny. Mnozí ze zdejších Židů protestují proti vysokým po-plátkám, které musí o. ž. odváděti a hrozí, že raději z cirkve vystoupí. Židů v této době ve K. i okolí stále ubývá, stěhují se do velkých měst.

Dne 26. června 1914 vykonány nové volby pro období do r. 1917 a zvoleni: Šest členů představenstva: Rudolf Schwarz z Kolovče, MUDr. Arnošt Pollatschek ze K., Leopold Hutter z Dlačova, Rudolf Lažanský z Loučimi, Max Pollak ze Všerub a Sigmund Brandeis z Dlačova. Náhradníky zvoleni Sigmund Wachtel z Pocinovic a Josef Fleischel z Hradiště.

Dále zvoleno 6 členů do širšího výboru: Josef Augstein ze K., Artur Klein z Pocinovic, Jindřich Salz z Miletic, Šimon Schwarz z Kolovče, Ezechiel Hahn z Černíkova, Mořic Augstein ze K. Revisory pokladny zvoleni David Hahn z Miletic a Šimon Schwarz z Kolovče.

Do komise pro určování příspěvku zvoleni Leopold Hutter z Dlačova, Rudolf Schwarz z Kolovče, Rudolf Lažanský z Loučimi, Sigmund Brandeis z Dlačova.

Ve světové válce starost o ž. o. spočívala na starostovi obce Josefu Augsteinovi, vyzvaloval všechna úřední podání sám, staral se o synagogu, o hřbitov, o uprchlíky z Halic, o školu a náboženské vyučování dětí.

Židovští uprchlíci z Halic byli ubytováni nejprve v Sokolovně ve K. a pak byli rozděleni do ostatních částí města. Přijeli hned 20. listopadu 1914 v počtu asi 140 osob, v Sokolovně zřízena jim kuchyně, kde se jim vařilo z peněz, jež dostávali od státu. Ž. o. a zejména předseda Josef Augstein se o ně pečlivě starali.

Světové války ze K. účastnili se: Viktor Kohn, který dostal se do ruského zajetí a účastnil se československého odboje v Rusku činně jako legionář, pak Josef Weisl, který jako správce lazaretu v Plzni pomáhal kdyňským vojákům, Max Hutter, oba synové MUDra Josefa Weisla ze K., starší Richard byl těžce, mladší František byl jen lehceji raněn, syn Josefa Augsteina Benno a Emil Schwarzkopf, jenž zůstal nezvěstným od r. 1916.

Pro zajímavost uvádím ještě poslední volby do ž. o. ve K., které se konaly dne 27. dubna 1923. Předsedou zvolen Josef Augstein ze K., místopředsedou Max. Pollak ze Všerub, pokladníkem a zapisovatelem Josef Weisl ze K., členy výboru: Rudolf Lažanský, Dr. Arnošt Pollatschek a Artur Klein. Náhradníky byli Rudolf Schwarz a Vojtěch Hutter. V širším výboru zasedali Mořic Augstein, Gustav Hoitasech, Mořic Klein, Jindřich Salz, Josef Schwarzkopf, Viktor Kohn. Revisory byli David Hahn a Mořic Augstein. Členové platové komise jsou Sigmund Wachtel, Rudolf Schwarz, Josef Weisl a Jindřich Lederer ze Všerub. Doz. s. byli ve Všerubech Jindřich Lederer, v Dlačově David Hahn, v Kolovči Rudolf Schwarz a ve K. Josef Schwarzkopf. Členy daňové komise byli Max Pollak ze Všerub, Dr. Arnošt Pollatschek ze K., Artur Klein z Pocinovic a Mořic Augstein ze K.

Stěhování členů ž. o. ze K. a okolí ubývá stále členů, obec je čím dál tím slabší, rb. není, a proto okresní úřad v Domažlicích nařizuje dne 15. listopadu 1922, č. 54.670/3, aby se o. ž. ve K. rozešla a připojila k Domažlicím.

O tom bylo jednáno ve schůzi širšího výboru ve K. dne 7. prosince 1922 a na návrh předsedy Josefa Augsteina výnos okresního úřadu zamítnut. S tímto návrhem projevil ve schůzi souhlas Jindřich Lederer ze Všerub, Gustav Hoitasech ze Všerub, Heřman Klein z Pocinovic a Rudolf Schwarz z Kolovče. Ba zamítnut ve schůzi i návrh obce ve K., že by obstarala pro děti učitele náboženství.

Nato došel nový dopis okresního úřadu v Domažlicích ze dne 30. května 1923, o kterém pojednáno ve schůzi širšího výboru dne 22. června 1923. V dopise je náb. obec vyzvána, aby podala soupis jméni a spo-

jila se s Domažlicemi. I tento návrh byl zamítnut a žádáno o poskytnutí lhůty jednoho roku, že o. ž. bude o návrhu uvažovati.

Ze soupisu jmenů okresnímu úřadu poslaného seznáváme, že má ž. o. ve K. synagogu, sousední dům, inventář synagogy, ale hotové peníze žádné, Všeruby mají synagogu, podobně i Dlačov, Kolovč jen modlitebnu v najatém domku; mimo to mají Všeruby nadací 1000 K. Hřbitov v Loučimi je majetkem spolku Ch. K.

Dne 14. ledna 1925 došel nový dopis okresního úřadu v Domažlicích, kterým se obec znovu vyzývá, aby se rozhodla pro Domažlice nebo pro jinou o. ž., se kterou by splynula jedno.

O tom pojednáno ve schůzi dne 20. března 1925 a žádán opět odklad na jeden rok.

Ale na tento návrh okresní úřad v Domažlicích více nepřistoupil a již 2. května 1925 vynesemím č. 20.615/3 rozpouští se ž. o. ve K. a nařizuje se připojení k jiné o. ž.

K návrhu posledního předsedy Josefa Augsteina vyjednáváno tedy s drem Evženem Löwym, advokátem v Klatovech, o připojení K. ke Klatovům. Stanoveny podmínky jako pro jiné přesporné Židy. Obec ve K. nebude požadovati žádných zvláštních úkonů náboženských, rb. pak bude mít vedlejší příjmy ze svateb, ohlášek, pohřbů a pod. Vyjednávání s Klatovy obstarali Mořic Augstein a Artur Klein z Pocinovic. Klatovy na počátku chtěly synagogu ve K. prodati, což bylo Kdýňskými zamítnuto.

Dne 16. dubna 1926 na schůzi širšího výboru ve K. bylo odhlasováno připojení K. ke Klatovům a podepsáno následující prohlášení obou stran:

Prohlášení.

My, podepsaní příslušníci ž. o. ve K., v Dlačově, ve Všerubech a v Kolovči, zavazujeme se, že na svůj náklad a bez nároků na náhradu od kohokoli, zejména od ž. o. v Klatovech, budeme udržovati ve svých obcích dosavadní kostely israelitské.

Jakmile však my, naši dědici, nebo jiní příslušníci ž. o., bydlící ve K., v Dlačově, ve Všerubech a v Kolovči, přestanou udržovati tyto kostely, je o. ž. v Klatovech oprávněna o dalších jejich osudu rozhodnouti, tedy buď je zachovati, nebo prodati, krátce dle svých stanov s nimi naložiti.

V případě však, že ž. o. v Klatovech jakýmkoliv způsobem by je zpeněžila, je povinna z úroků kapitálu takto získaného v prvé řadě udržovati israelitský hřbitov v Loučimi.

Na doklad závaznosti tohoto prohlášení naše vlastnoruční podpisy.

Spis podepsán v Klatovech a i ve K.
Podpisy ze K. jsou: Dr. Arnošt Pollatschek, Mořic Augstein, Josef Augstein, Viktor Kohn, Arnošt Neumann, Josef Schwarzkopf, Jindřich Salz, Rudolf Schwarz, Mořic Klein a Sigmund Wachtel.

Posledním tímto aktem končí zápisy ž. o. ve K. dne 17. května 1929. Toho dne konala se poslední schůze ž. o. ve K., kde Mořic Augstein přečetl dopis okresního úřadu v Domažlicích ze dne 11. prosince 1928, č. 711/3, kterým se úředně prohlašuje spojení ž. o. ve K. s ž. o. v Klatovech.

Synagoga ve K. zůstala kdyňským Židům a také se tam o největších žid. svátcích konají bohoslužby.

V r. 1930 shledáváme ve K. tyto žid. rodiny:

MUDr. Arnošt Pollatschek s chotí, Mořic Augstein, velkoobchodník, s chotí a jednou dcerou, vdova po lékaři Cecílie Weislová, obch. Viktor Kohn s chotí a dvěma dětmi, obch. Josef Weisl s chotí a dvěma dětmi, obch. Josef Schwarzkopf

s chotí a dvěma členy rodiny, obch. Arnošt Neumann s chotí, obch. Mořic Klein s chotí, obch. Max Hutter s chotí a třemi dětmi.

Z vynikajících mužů Židů ve K. uvádím: Mojžíš Reach, ranhojčí a porodník, o kterém již promluveno na str. 5; Josef Weisl, lékař ve K.

Dr. Josef Weisl

Jakub Weisl

MUDr. Josef Weisl ve Kdýni.

MUDr. Josef Weisl nar. se dne 21. listopadu 1847 v Bezděkově u Klatov a zemř. dne 9. října 1918 ve K.

Nebylo snad nikoho v celém širokém okolí K., kdo by neznal jeho vysokou a rázovitou postavu, málo sehnutou, bloudící vytrvale po 40 let městem K., osadami, vrchy a planinami šumavského předhoří. O širokém jeho havelkou, o pevné holi kolují dosud po kraji anekdoty a zázky, jež všechny nasvědčují tomu, jaké zvláštní účty v všech obyvatel těšil se drsný a svérázný pan doktor.

Neutěšené postavení venkovského lékaře v chudém horském kraji dnes těžko je si představit. Tím větší podivu ovšem zasluhuje vytrvalost a péče, již od prvního dne svého působení až do posledního dne svého života, bez oddechu a bez přestávky dr. Weisl věnoval svému kraji.

Byl synem chudého domkáře a obchodníka Heřmana Weisla z Bezděkova. Otec záhy zemřel a matka odstěhovala se s četnou rodinou do Klatov. Vlastním přičiněním vystudoval klatovské gymnasium a pražskou universitu. V květnu r. 1872 dosáhl hodnosti doktora medicíny a prohlášen v červnu téhož roku magistrem porodnictví. Usnesením městské rady ve K. byl jmenován dne 22. července 1872 městským lékařem s ročním platem 200 zl., které z poloviny hradilo město a z poloviny akciová továrna.

Teprve r. 1874 zlepšilo se jeho hmotné postavení, když byl správu prádelny jmenován továrním lékařem s platem roč. 300 zl., ze kterých mu však po dobu života bývalého tov. lékaře Mojžíše Reacha sraželo se odpovídavě v částce 100 zl.

Příchod jeho do K. znamenal pozoruhodný prospěch všem, neboť byl prvním promovaným doktorem, který se ve K. usadil.

Své židovství nikterak neprojevoval. Vzdálen vši bigotnosti, projevil ducha pokrokového, daleko předstihujícího svou dobu. Lnul láskou a oddaností k svému kraji a lidu, sympatisoval zvláště s venkovským lidem a když národní uvědomení proniklo do Pošumaví, byl dr. Weisl mezi zakladateli českých spolků, zejména Městských besedy, i když proto byl zbaven funkce továrního lékaře.

Jak znamenitý celek vyhraněné česko-židovské individuality může tvořiti kompromis těchto dvou sloček, dokazoval samotářský duševní život dra Weisla, který shromáždil knihovnu odbornou i beletristickou,

ojedinelou pro svoji dobu daleko široko. Knihovna čítala 1200 svazků.

Za manželku pojal Cecílii Klaberovou z Prapoříště, s níž a svými dvěma syny vedl vzorný rodinný život.

R. 1888 stal se železničním a r. 1890 obvodním lékařem a v obou těchto funkcích setrval do své smrti.

Chřipková epidemie na sklonku války zaměstnala ho plně. Nedbaje vlastní choroby, neúnavně procházel pěšky, jako vždy, vesnicemi a samotami a po strážních domcích horské trati. Ordinoval do noci 9. října 1918 a když se ráno 10. října seskupily před domem vozky venkovanů, hledající pomoci, nebylo už dra Weisla. Zemřel jak žil: v silné mlčenlivé práci.

Byl pochován za účasti všech vrstev okresu na židovském hřbitově v Loučimi, v sousedství českých vesnic a samot, jimž nezištně věnoval práci svého života.

Dr. Josef Weisl měl tři syny. První Emil, narozený r. 1874, brzy zemřel, druhý syn Richard, nar. r. 1876, je advokát v Moravské Ostravě, třetí František, nar. r. 1897, je prokuristou v Praze.

Josef Augstein

Adolf Augstein

Rodina Augsteinů ze Kdýni.

K rozkvětu obchodu a průmyslu ve K. velmi přispěla rodina Augsteinů.

Praděd Isak Augstein, zakladatel nynější firmy Is. Augstein a syn, pocházel z Prapoříště, kde byl původně obchodníkem vlnou a polními plodinami. Se svou manželkou Minou, rozenou Wilmerovou, žil v Prapoříšti již od počátku 19. stol. Měli sedm dětí, syny Šimona a Abrahama, ostatní byly dcery.

Isak Augstein byl oblíben u majitele panství bystřického, knížete Hohenzollerna, jemuž tehdy Prapoříště náleželo.

Od Hohenzollerna získal u Loučimi roku 1842 pozemek k založení židovského hřbitova,

Isak Augstein zřídil dva obchody ve vlastních domech, jeden v Plzni proti kasárnám, kde obchodoval vlnou a polními plodinami. Tento obchod později převzal jeho syn Šimon.

Druhý obchod byl ve K. na rohu náměstí a nynější ulice Masarykovy v č. 11, kde se dosud nachází. Ovšem dům byl již několikrát přestavován, zvláště po velkém požáru dne 2. září 1911.

Když žádal pan Isak Augstein o udělení měšťanství ve K., dostalo se mu od dědič J. M. Schmitta, majitelé zdejší prádelny, krásného vysvědčení, vydaného ve Vídni dne 10. prosince 1852, ve kterém se praví, že již dlouhou řadu let je Isak Augstein ve spojení s továrnou (byl jejím nakupovatelem vlny a měl t. zv. plné právo), a že vždy se osvědčil jako statečný, poctivý a účtyhodný muž, takže mu mohly býti svěřovány nákupy veliké a cenné a že jsou i nadále ochotni tyto mu svěřovati, neboť svými vědomostmi a poctivostí, o které jen pochvalně vysloviti se mohou, do-

poručují jej a žádají, aby obec K. mu měšťanství udělila, a to tím spíše, že Isak Augstein je ve K. majitelem domu, polí a svým bezúhonným životem si udělení měšťanství plně zasloužil.

Obchod ve K. převzal druhý syn Abraham, který se narodil 13. února 1830. Obchod rozšířil na železářství. Firmy pak zněly Is. Augsteina syn a Is. Augstein a synové.

Abraham Augstein pojal za manželku Zofii, rozenou Fleischerovou. Měli 13 dětí, nejstarší byl syn Josef. Starší syn Josef Augstein nar. se dne 28. února 1858, studoval nižší gymnasium, pak obchodní školu a převzal obchod ve K. r. 1878. Od r. 1889 byl př. ch.-k. a od r. 1898 pak př. ž. o. ve K., kde velmi pilně pracoval, staral se o obec až do jejího sloučení s ž. o. v Klatovech.

Velmi dbal o udržení synagogy a hřbitova v Loučimích, kde je též nyní pochován. První jeho manželkou byla Matylda, rozená Raumannová. Dítě bylo Benno, který prodělal světovou válku a je nyní společníkem firmy Kalcium v Praze, druhý Adolf je ředitelem české banky Union v Karlových Varech a dcera Markéta provdala se za továrníka v Curychu Engla, pak usazeného v Berlíně, nyní v Londýně.

Josef Augstein za světové války pečoval o haličské uprchlíky žid., opatroval jim ubytování, rovnal jejich spory, pořádal sbírky šatstva, potravin i peněz pro ně. Zemřel dne 22. září 1926, jeho první paní zemřela již r. 1918, druhá žije dosud v Praze.

Druhý syn Abrahama Augsteina byl Mořic. Narodil se r. 1865 a vede dodnes obchod ve K.

V r. 1891 vystavěl společně s Jakubem Weislem, obch. ze K., strojní i ruční tkalcovnu na pozemcích pod kdýňským nádražím, r. 1896 prodána byla zdejší akc. prádelna, která zřídila tam svoji t. zv. filiálku.

R. 1902 zvolen byl Mořic Augstein do obecního zastupitelstva ve K.

R. 1902 stal se členem zdejšího Klubu čes. turistů, ve kterém se zdarem působí až po dnešní den. Nemalou zásluhu má o vybudování turistických lázní. Ve spolku účastnil se všech turistických prací a je dlouholetým pokladníkem klubu, jehož finance spravuje k všeobecné spokojenosti.

Mořic Augstein pojal za choť Kláru, rozenou Mendlovou. Jejich první syn Alfred je obch. v Praze, druhý Jan obch. v Lipsku.

Dr. Arnošt Pollatschek

MUDr. Arnošt Pollatschek ve Kdýni.

Jako lékař-lidumil 33 roků ve K. blahodárně působil MUDr. Arnošt Pollatschek. Nar. se r. 1870 ve Zvoli u Zbraslavi, později přestěhoval se s rodiči do Dolních Břežan u Jilového. Obecnou školu navštěvoval v Břežanech, gymnasium v Praze, kde maturoval r. 1889. Pak vstoupil na universitu v Praze, kde byl v březnu r. 1896 promován.

Poté působil rok jako externí lékař na klinice, pak jako sekundární lékař až do září 1898.

Dne 20. září 1898 přišel do K. jako lékař akc. prádelny a začal provozovat praxi. Ve světové válce v letech 1914 až 1918 byl velitelem vojenské nemocnice (filiálky to plzeňské nemocnice) ve K. Od r. 1918 byl lékařem okresní nemocenské pojišťovny ve K.

Od počátku svého působení až do r. 1924 obstarával sám službu lékařskou v továrně, tedy plných 26 let. O jeho působení svědčí všeobecná úcta jeho památce. Zemřel v Praze dne 19. července 1933.

Synagoga a židovská škola ve Kdýni.

Synagoga ve K. nachází se v nynější ulici Masarykové, na silnici směrem ke Koutu.

Synagoga (vnějšek)

Byla zal. r. 1863 a zásluhu o její postavení mají pánové, jejichž jména uvedena jsou na pamětní tabuli, nacházející se v synagoze z r. 1871. Jsou tam napsáni: Isak Augstein, Eliáš Augstein, Eliáš Klaber, Israel Lewit, Michal Hahn, Lipman Klaber, Jakub Hutter, Leopold Celert, Samson Klein, Abraham Klaber, Abraham Augstein, David Klaber, Ignác Hutter, Markus Klaber, Josef Hutter a Simon Augstein.

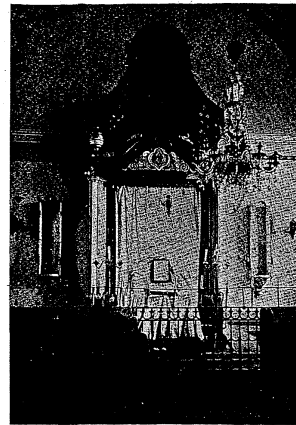
Synagoga byla otevřena dne 21. ledna 1863 a otevření bylo spojeno s velkou slavností, které účastnilo se obyvatelstvo ze K. i okolí. Po oslavě byla hostina a večer ples.

Budova je vystavěna ve slohu renesančním s obloukovitými okny, uvnitř je pěkně ozdobena. Nad oltářem namalován je baldachýn, celá ohradní síň je vkusně vymalována; práci vykonával malíř Amerling z Domažlic. V prvním poschodí je chor. Bohoslužby se tam i nyní konají o velkých svátcích.

K budově synagogy patří jednopatrový dům, v jehož přízemí býval rb., měl tam svou kancelář a byt. V prvním patře byla žid. škola. Chodívalo sem až 40 dětí ze K., Kouta, Prapořiště a Hluboké a byly to nejen děti židovské, ale i jiné, které chtěly se naučit německy, vyučovalo se jazykem německým.

Učitelé-rabiny byli Gottlieb, který ve K. pobyl

asi 10 až 12 let, pak Löwenstein, Schwarz, Hahn a Kraus. Tyto záznamy jsou neurčité, jelikož všechny zápisy ze školy spálili haličští uprchlíci, kteří v synagoze za války byli ubytováni. Všichni tito učitelé byli zkoušeni. Jen Löwensteinovi přikhodila se jednou nehoda. Jel někde po dráze a ve vlaku setkal se s katolickými misionáři. Tito dali se s ním do řeči, přemlouvali jej, až Löwenstein jim podepsal jakousi listinu. Touto listinou zavázal se, že vstoupí do jejich

Synagoga (vnitřek)

řádu a stane se misionářem. Listina byla poslána vrchnímu rb. v Praze, do K. přišel náhle rozkaz, aby bylo Löwensteinovi ihned zakázáno konati bohoslužby a vyučovat ve škole. Teprve nyní nahlédl Löwenstein, co provedl, podpis odvolal a věc byla spravena.

Židovská škola ve K. měla právo veřejnosti a vydávala právoplatná vysvědčení. Dozor nad ní vykonával státní inspektor školní.

Když vzmáhala se národní uvědomělost mezi lidem českým a český vřelý vzduch, ubývalo německé škole žactva a škola stávala se zbytečnou. Nejvíce pak ji škodilo založení schulvereinské školy v blízkém Prapořišti, kam zejména úředníci zdejší akc. prádelny potom své děti posílali. Též mezi českými Židy ve K. rostla snaha, posílati děti do českých škol. A tak židovská škola ve K. zšla asi r. 1890.

Nyní jsou v domě u synagogy soukromé byty.

Židé z okolí Kdýně.

Velký počet Židů býval dříve ve vesnicích Dlačově, Pociňovicích, Loučimích, Běhařově, Mileticích, Libkově, Strážově, méně jich bývalo ve Spulí, v Dobříkovicích, Hluboké, Lhotě, Soustově, Vsi Nové, Smržovicích, Hradišti, Uboči, Ušlově, v Poleni, v Slavíkovcích, v Černíkově, Hirsově, Springberku a v Zahofanech. Dnes v těchto místech nenajdeme již Žida ani jednoho, nebo jen malý zbytek bývalých četných rodin.

Velmi četný počet Židů býval v Dlačově. Tam vystavěli si svoji synagogu, která je u hlavní cesty, pěkného vzhledu a zvláště krásného vnitřku. Lustr této synagogy byl darován nové synagoze v Plzni po

jejím postavení. Matriky vedeny byly v Dlačově od r. 1849 do 1895, dle nich narodilo se tam 145 dětí, úmrtí bylo 52, a to ze vsí: Dlačova, Loučimě, Běhařova, Libkova, Miletic, Spule, Soustova, Vsi Nové, Smržovic a Lhoty.

Od r. 1840 do let 70. vyskytují se v Dlačově tito Židé: Salomon Goldbach, Jachim Goldbach, Abraham Kandl, Šimon Schwarzkopf, Ludvík Hutter, který měl 7 dětí, Marek Baumann, David Holuz, Leopold Lederer, Josef Schwarz s 12 dětmi, Abraham Weintraub s 11 dětmi, Abraham Feldmann, Samuel Goldbach, Ignác Hahn, Ignác Sachs a Leopold Hein.

V Libkově byli Židé Michal Lažanský, který měl 5 dětí a Leopold Schwarz, statkář, který měl 9 dětí.

V Modlíně byli Adam Hahn a Mořic Kirschner. Ve Lhotě byli Jakub Bäck, řezník, Leopold Schnurmacher, obch. a Ignác Schnurmacher, také obch.

Ve Smržovicích byli Jakub Schnurmacher a Jonáš Schnurmacher, který měl 9 dětí a pak přišel do Loučimí

V Mezholesích byl Josef Schram, obch. a David Bloch.

V Poleni byl Ignác Bloch. V Mileticích byl Ignác Hutter, obch. a dodnes jsou tam David Hahn, statkář a Jindřich Salz s rodinou.

V Běhařově byli okolo r. 1850 tito Židé: David Schnurmacher s 8 dětmi, Josef Steiner s 10 dětmi, Abraham Wachtel, který měl 4 děti, byl obch., Jachim Greiner, Salamoun Sicher, Jachim Salz se 7 dětmi, Eliáš Hahn, Lazar Salz a Jachim Katz.

V Loučimích vyskytují se v těchto letech: Josef Löwenthal, Jakub Leffler, Ignác Bloch se 7 dětmi, který tam byl okolo r. 1860 kupcem, pak Ignác Hutter se 4 dětmi, David Kohn, Šimon Bloch a Rudolf Lažanský okolo r. 1872 se 7 dětmi, zasedal v isr. nábož. obci ve Kdýni.

Od 1869 do 1895 pochováno bylo na loučimském hřbitově 69 Židů a od r. 1843 do 1895 bylo ve K. 23 svateb. Od r. 1839 do r. 1895 nar. se na Kdýňsku 186 žid. dětí.

V novější době byli ještě v Dlačově tito Židé: Abraham Weintraub, který odešel do Prahy, Abraham Markus, Sigmund Brandeis do Vidně, Jakub Ziegler, uč. a Leopold Hutter, statkář, který šel do Klatov.

V Dobříkovicích v Kdýňsku byli okolo let 1860 tyto rodiny: Řezník Jakub Bäck, který měl 7 dětí, pak přišel do K. a později do Prapořiště, obch. Adolf Schnurmacher, který měl 9 dětí, r. 1864 přišel do Hluboké a pak r. 1877 do K. Řezník David Bäck měl 3 děti a od r. 1870 nalezáme ho ve K.

V letech 1890 a pozdějších jsou v Běhařově Židé: obch. dobytčím Adolf Glaser, který má 9 dětí, Heřman Schnurmacher, který má také 9 dětí, poslední z nich bylo narozeno r. 1912.

Ve Lhotě okolo r. 1890 byl obch. Ignác Schnurmacher. Ve Spulí v této době Samuel Feldmann se 6 dětmi. V Černíkově žil Isak Hahn se 7 dětmi.

V Hluboké po r. 1850 byli Židé: obch. Israel Lewit se 4 dětmi, obch. dobytčím Ignác Bäck a obch. Jindřich Löwith s 3 dětmi. Nyní není v Hluboké Žid ani jeden.

V Nové Vsi byl okolo let 1860 kupec Ignác Hutter, v Mileticích po r. 1880 je Jindř. Salz se 7 dětmi a David Hahn se 4 dětmi. V Uboči byl Žid Mojžíš Hahn a měl 11 dětí. Ve Staněticích byl Felix Haas se 3 dětmi.

Zajímavé jsou údaje z úmrtní matriky, která je ve K. uložena: Od r. 1890 do r. 1928 zemřelo 127 osob. Z toho ze Všerub 13, ze K. 24, z Běhařova 4, z Ko-

lově 18, z Prapořiště 1, z Dlažova 9, ze Lhoty 3, z Pociňovic 9, z Kamč 2, z Hradiště 1, z Úboče 5, z Poleně 4, z Černíkova 3, z Miletic 4, ze Spůle 1, z Ušilova 1, z Hluboké 1, z Libkova 1, ze Slavíkovice 1, z Híršova 1, ze Springenberku 1, ze Zahoran 1, cizích bylo 8 a uprchlíků polských 1. Nejstarší byla žena, Rosa Schwarzová z Kolovče, 102 roky. Přes 50 let bylo 13 osob, přes 60 18, přes 70 33, přes 80 17 a přes 90 let 5 osob.

V Pociňovicích byli již Židé asi před 150 lety. Okolo let 1840 nacházíme tam řezníka Jakuba Kleina s manželkou Barborou, roz. Schwarzkopfovou, mají 5 dětí, obch. Josefa Kleina s manželkou Marií, roz. Franklovou, mají 9 dětí, sklenáře Mojž. Kleina s manž. Rosalií, roz. Luftovou, obch. Šalamouna Lufta s manž. Annou, roz. Arnsteinovou, obuvníka Isáka Bäcku a manž. Josefu, roz. Kleinovou, mají 6 dětí a r. 1877 přecházejí do K., pak je obch. Abraham Wachtel s manž. Barborou, roz. Lažanskou, mají 7 dětí, kupec Michal Klein s Bertou, roz. Goldbachovou, mají 14 dětí, kupec Šimon Luft a manž. Kateřina, pak kupec Vilém Klein s Teresí, roz. Gottliebovou, mají 4 děti, kupec Michal Kleina Annou, roz. Fischlovou, mají 11 dětí.

V r. 1890 vyskytují se rodiny Ignác Luft s manž. Adelaidou, roz. Oesterreicherovou, Sigmund Wachtel a Eufrosina, roz. Blochová, mají 7 dětí, Artur Klein a Emma, roz. Glášrová, mají 4 děti, poslední je narozeno r. 1919.

V r. 1900 bylo v P. 5 žid. rodin, všechny rodiny mají své domy. Učitelé žid. náb. tam byli: Hynek Sachs a Josef Polák.

Od r. 1880 do 1900 tam tito dva působili.

Ve světové válce byli také v P. uprchlíci z Haliče v počtu asi 12 duší. Bydleli v obecní pastuše.

Nynější Židé v P. zaměstnávají se obchodem a rolnictvím.

Tamtéž v dřívějších dobách byla také žid. škola. Měla asi 15 žáků, ale před 30 roky zanikla. Samostatnou budovu pro školu nikdy neměli, učilo se obyčejně v bytě učitelově. Bývali tam učitel Klaubert, Bloch, pak rb. Steiner, který byl rodák z P. a tam také zemřel. Před Steinerem byl v P. Adolf LeWITH a Sachs.

Dnešního dne jsou v P. jen dva Židé, a to obch. dobytíkem a řezník Sigmund Wachtel a obch. střížným zbožím a plodinami Artur Klein. Modlitbu, kterou si dřívější rodiny zařídily, dnes již nemají a navštěvují kostel v Nýrsku. Nyní jest v P. jen 9 duší.

*

Prameny:

Matriky z r. 1635 až 1678.
Matriky z r. 1769 z katolické fary ve K.
Židovské matriky od r. 1839.
Koutský arch.
Emil Tšida: Židé v obvodu Koutského panství.
Jaroslav Rokycana: Židé v obvodu Koutského panství.
Ústní sdělení pp. Mořice Augsteina, MUDr. Arn. Poláčka,
pi Cecilie Weislové, p. Sigmunda Wachtla z Pociňovic a j.
Fr. Hora: Kronika města K.
Archiv židovské obce ve K.
Josef Blau: Jiří Leop. Weisel.

Geschichte der Juden in Neuhaus.

Bearbeitet von

Rb. Dr. Michael Rachmuth, Neuhaus *).

Aus einer Urkunde aus dem J. 1294 erfahren wir, daß Ulrich von Neuhaus vom König Wenzel II. das Privilegium erhielt, in der Stadt Neuhaus (ö. Jindřichův Hradec) 8 jüdische Familien aufzunehmen. Es ist mit Sicherheit anzunehmen, daß Ulrich von dieser Erlaubnis schon vor dem J. 1294 Gebrauch gemacht hatte, daß also schon in den letzten Jhzt. des 13. Jhts. Juden in N. wohnten. Eine weitere Erwähnung der Juden von N. geschieht in dem ältesten Privilegium, das Heinrich III. von N. den Bürgern dieser Stadt im J. 1389 verliehen hatte, worin es heißt, daß die Neuhauser Juden den Zins und die Abgaben von ihren Häusern, wie bisher, abführen müssen und dieser Privilegien nicht theilhaft werden sollen.

Die Stadt N. entwickelte sich im 15. und 16. Jht. zu einer wohlhabenden Handelsstadt und die aus 8 Familien bestehende Neuhauser Judenschaft hätte sich sicherlich zu einer ansehnlichen jüdischen Gemeinde entwickelt, wenn nicht einer der Herrn von N. im 16. Jht. der Bürgerschaft das Privilegium verliehen hätte, daß in der Stadt nicht mehr als 4 jüd. Familien wohnen dürfen. Aber auch der Erwerb der 4 jüd. Familien wurde durch das Privilegium auf einige wenige Warengattungen, und zwar auf Blei, Zinn, Eisen, Draht und Glasscheiben und auf die Ausübung des Glaserhandwerks beschränkt. Doch wurde dieser Numerus clausus nicht immer eingehalten. Die Herren von N. nahmen oft einen überzähligen Juden auf. Dasselbe geschah auch mit der Einschränkung der jüd. Erwerbsmöglichkeit, da die Juden trotz dem Proteste der christlichen Kaufleute mit allen Waren Handel trieben, mit denen die Juden in Böhmen Handel treiben durften.

Dies war besonders unter Adam II. von N. der Fall, der den Juden ein milder Herr war. Bei dem Umbau des Neuhauser und Frauenberger Schlosses lieferte der N. jüd. Glasermeister Adam Clas sämtliche Glasscheiben, und zwar, für das erstere im Betrage von 200 Schock und für das Frauenberger Schloß für den Betrag von 181 Schock 18 Groschen. Auch lieferte er, wie auch die N. Juden Lazar und Salomon für das Schloß alle möglichen Gebrauchsgegenstände, wie Gewürze, Textilien etc. und kaufte von dem herrschaftl. Wirtschaftsante Häute, Rauchwaren etc., wie dies aus einer Anzahl im Neuhauser Schloßarch. aufbewahrten Rechnungen hervorgeht.

Eine besondere Gunst erwies Adam von N. dem jüd. Glasermeister dadurch, daß er ihm die Erlaubnis erteilte, das an das Judengäßchen angrenzende Haus der Brüder Kneysl für den Betrag von 335 Schock meist zu kaufen, obwohl er bereits ein Haus

besaß. Die Bürgerschaft murrte zwar wegen des Überganges dieses bürgerlichen Hauses an einen Juden, doch mußte sie sich fügen und den Hauskauf grundbücherlich eintragen. Adam, der 40 Jahre lang Judenrichter war, starb im J. 1607. Von dessen 5 Söhnen war sein Sohn Lazar Judenrichter und nach ihm sein Bruder Markus.

Nach dem Tode des letzten männlichen Sprosses der Herrn von N. (1604) erbte Wilhelm Slawata von Koschumberg und Chlum die reichen Güter dieses Geschlechtes. Dieser brachte den Juden kein Wohlwollen entgegen, doch hatten sie auch während des 30 jähr. Krieges über keine Verfolgungen zu klagen. Wie sämtliche N. Bürger verarmten auch die Juden während des Krieges durch Kriegskontributionen und Requirierungen der beständig durchziehenden kaisl. Regimenter durch die Stadt. Im J. 1623 bestätigte der inzwischen in den Grafenstand erhobene Wilhelm Slawata auf Ansuchen der Neuhauser „Kauf- und Handelsleute“ in einer Resolution die oben erwähnte Beschränkung des jüd. Handels und ließ die jüd. Gewölbe, welche nach der Schlacht am weißen Berg der Jude Isak in einem christl. Hause und dessen Bruder Aron im eigenen Hause unter stillschweigender Duldung der Obrigkeit eröffnet hatten, sperren. Doch trieben die Juden auch in den folgenden Jhzt., trotz der Proteste der bürgerl. Kauf- und Handelsleute auch mit allen anderen ihnen durch die oben erwähnte Resolution verbotenen Waren Handel. Auch der jüd. Numerus clausus wurde von Wilhelm Grafen Slawata und seinen ersten Nachfolgern nicht immer eingehalten. So wohnten im J. 1682 in N. 6 jüd. Familien mit 31 Seelen. Doch wurde am 8. November 1682 auf Ansuchen des Bürgermeisters und des Rates der Stadt N. den Bürgern das Privilegium des jüd. Numerus clausus von Johann Joachim Grafen Slawata erneuert und eine überzählige jüd. Familie aus der Stadt gewiesen.

Im J. 1689 führten die Neuhauser Tuchausschneider und die anderen Kauf- und Handelsleute Beschwerde bei der Obrigkeit gegen den Juden Josef Winternitz und dessen Sohn Wolf, daß sie den Bürgern im Handel durch ihre scharfe Konkurrenz großen Schaden zufügen. In der Erledigung dieser Eingabe vom 20. April 1689 erklärte J. J. Graf Slawata: „Er habe den Juden wohl einige Freiheiten verliehen, doch nicht so, daß sie in allem Handel treiben und die Bürger an den Bettelstab bringen. Er werde deren Mutwillen Einhalt tun, da ihm an einem Christen mehr gelegen sei, als an der gesamten Neuhauser Judenschaft. Er habe seinem Hauptmann Ruth von Ruthenstein befohlen, alle Beschwerden gegen die Juden gründlich zu untersuchen, besonders diejenigen, daß die Juden an Sonn- und Feiertagen bei offner Tür Tuch stück- und ellenweise, sowie auch andere Waren verkaufen.“

*) Die folgenden Ausführungen sind ein Auszug aus meiner Schrift „Die Juden in Neuhaus“ mit Quellenangaben und Beilagen, welche im III. und IV. Jhrg. des Jahrbuches der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der tschechoslovakischen Republik erschienen ist.